

Research Paper

Modeling of Effective Factors on Aggression between Esteghlal and Perspolis Fans

S. Bakhshizadeh¹, N. Atghia², and M. Mokhtari Dinani³

1. MA of sport management, Alzahra University, Tehran, Iran

2. Associate Professor of Sports Management Department, Faculty of Sports Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran (Corresponding Author)

3. Assistant Professor of Sports Management Department, Faculty of Sports Sciences, Alzahra University, Tehran, Iran

Received: 21
Sep 2020

Accepted: 22
Dec 2020

Keywords:
Athletes,
Aggression,
Fans, Football,
Esteghlal,
Persepolis

Abstract

The aim of this study is the modeling of effective factors on aggression outbreak the Esteghlal and Perspolis fans. The research method was applied in terms of purpose. The statistical population consists of fans of Esteghlal and Persepolis football clubs. The sample size was 387 people based on Morgan's table. The tool of the research is questionnaire that reliability and validity were confirmed. Smart PIS software was used for data analysis and model design. Findings showed that contextual factors had the greatest impact and Managerial and functional factors had the least effect on the incidence of aggression. According to the results the highest number of violent behaviors is in the age of 20-29, so "Emotion control and stress management" should be included in the educational titles of the Ministry of Education, universities, the Ministry of Sports, federations and clubs, So, that we can teach the principles and rules of going to the gym to teenagers and young people.

1. Email: Saeedebakhshizade@gmail.com

2. Email: n.atghia@alzahra.ac.ir

3. Email: m.mokhtaridinani@alzahra.ac.ir

Extended Abstract**Objective**

The aim of this study is the modeling of effective factors on aggression outbreak the Esteghlal and Perspolis fans. This is an applied research by using a descriptive-analytical method in which data collected in survey mode. The population consists of fans of Esteghlal and Perspolis Clubs which considered unlimited. The sample size considered 387 based on Morgan's table that 154 questionnaires were completed by Esteghlal fans and rest of 223 questionnaires by Perspolis fans. The tool of the research is Shafiee et al. (2016) questionnaire that reliability and validity were confirmed (the Cronbach's alpha calculated 0.91). The questionnaire consists 7 demographic items and 44 specialized items that contributed in social channels for the fans. Smart PLS software used for data

analyze and designing the model through tests of elasticity, skewness, t-independent test and factor analysis. The results showed that, context factors (3.72) have the most influence on both teams' fans aggression. Also, there is no significant difference in fans aggression of two teams. The managerial (3.64) and functional factors (3.61) have the least influence on aggression.

According to the research findings, context factor (media atmosphere, social and cultural context, inter-confliction and intra-confliction, inter-communication of teams) is the most important factor for increasing the violence among the fans in both teams, hence it suggests that the specific rules and behaviors of watching matches in stadiums being taught in schools.

مقاله پژوهشی

مدل سازی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در میان هواداران باشگاه های فوتبال
استقلال و پرسپولیس تهرانسعیده بخشی زاده^۱، ناهید اتقیا^۲، و مریم مختاری دینانی^۳

۱. کارشناس ارشد مدیریت ورزشی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

۳. استادیار گروه مدیریت ورزشی، دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران

چکیده

هدف از این پژوهش، مدل سازی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در هواداران باشگاه های فوتبال استقلال و پرسپولیس تهران است. روش پژوهش از لحاظ هدف کاربردی بود. جامعه آماری هواداران باشگاه های فوتبال استقلال و پرسپولیس بودند. نمونه آماری با توجه به جدول مورگان ۳۸۷ نفر در نظر گرفته شد. ابزار پژوهش، پرسش نامه محقق ساخته بود که روایی و پایایی آن مورد تأیید قرار گرفت. برای تحلیل داده ها و طراحی مدل از نرم افزار اسمارت پی ال اس استفاده شد. یافته های پژوهش نشان داد عوامل زمینه ای بیشترین و عوامل مدیریتی و عملکردی کمترین اثر را بر بروز پرخاشگری داشته اند. بیشترین آمار رفتارهای خشونت آمیز در رده سنی ۲۰-۲۹ سال است. بنابراین "کنترل هیجان و مدیریت استرس" باید در عناوین آموزشی وزارت آموزش و پرورش، دانشگاه ها، وزرات ورزش، فدراسیون و باشگاه ها قرار گیرد به طوری که آموزش اصول و قوانین رفتن به ورزشگاه را به نوجوانان و جوانان بیاموزیم.

تاریخ دریافت:

۱۳۹۹/۰۶/۳۱

تاریخ پذیرش:

۱۳۹۹/۱۰/۰۲

واژگان کلیدی:

پرخاشگری،
هواداران، فوتبال،
استقلال، پرسپولیس

مقدمه

است. در اواخر قرن نوزدهم در انگلستان قوانین مدنی برای انجام بازی فوتبال وضع شد. تا پیش از این زمان، فوتبال ورزشی خشن شبیه میدان جنگ بود.

قانونمند شدن، از میزان خشونت آن کاسته شد، ولی از بین نرفت. موج جدید خشونت و آشوبگری در فوتبال از دهه ۶۰ در انگلستان شروع شده است.

از زمان پیدایش فوتبال تا به حال، هیجان و خشونت دو جزء جدایی ناپذیر آن بوده است. بررسی سیر تاریخی فوتبال نشان می دهد رقابت برای تصاحب توپ با انواع زد و خورد ها در میان بازیکنان و تماشاگران همراه بوده

1. Email: Saeedebakhshizade@gmail.com

2. Email: n.atghia@alzahra.ac.ir

3. Email: m.mokhtaridinani@alzahra.ac.ir

چون «وحشی» و «ولگرد» خطاب می‌کردند، اما گسترش

نظریه‌های مختلفی همچون نظریه رفتار غریزی، نظریه زیست‌شناختی، نظریه پالایش روانی و نظریه رهیافت فیزیولوژیکی و بیولوژیکی را شامل می‌شود. پارادایم روان‌شناختی: نظریه‌های این رویکرد شامل نظریه‌های ناکامی-پرخاشگری، یادگیری اجتماعی و نظریه بازگشتی می‌شوند که برجسته‌های روانی خشونت تأکید می‌کنند.

پارادایم جامعه‌شناختی: تأکید نظریه‌های این رویکرد بر این نکته است که چون تجلی این پدیده (خشونت‌گرایی تماشاگران فوتبال) تجلی اجتماعی است، برای پیدا کردن عوامل آن باید به دنبال عوامل اجتماعی رفت. به بیان دیگر نظریه‌های این پارادایم بر ساخت اجتماعی رفتارها متمرکزند. در این رویکرد نیز نظریه‌های مختلفی همچون چشم‌انداز مارکسیستی، چشم‌انداز رفتارگرایانه، چشم‌انداز انسان‌شناختی و مکتب لیسنستر وجود دارد (بائننجر^۷، ۱۹۹۱).

پژوهش‌هایی که در زمینه موضوع پژوهش حاضر در داخل و خارج از کشور انجام گرفته‌اند به قرار ذیل مطرح می‌گردند:

- منصورزاده (۲۰۰۸) در پژوهشی با عنوان "بررسی عوامل اثرگذار بر بروز پرخاشگری در تماشاگران، بازیکنان و مربیان تیم‌های فوتبال سپاهان و ذوب آهن اصفهان" نشان داد محیط ورزشگاه و نحوه داوری می‌تواند در بروز پرخاشگری مؤثر باشد، اما زمان برگزاری مسابقات ورزشی فوتبال و رسانه‌های ورزشی تأثیری بر بروز پرخاشگری، از سوی آنها ندارد.

حوادث مرگبار و خسارت‌های فراوان به مکان‌های عمومی از پیامدهای این موج جدید بوده است. تا قبل از این حوادث هواداران خشونت طلب را با عناوینی موج آشوب در فوتبال سبب وضع اصطلاح «هولیگان»^۱ به معنی آشوب‌گر فوتبال گردید. حوادث خشونت‌بار فراگیر شد و سراسر اروپا به ویژه غرب و جنوب این قاره را در بر گرفت. عالمان و کارشناسان اجتماعی علاقه‌مند به مطالعه به این خشونت‌ها کوشیدند تا علل و پیامدهای چنین حوادثی را تبیین کنند. کشورهای انگلستان، ایتالیا، آلمان، آرژانتین و اسپانیا به نسبت سایر کشورهای دنیا، بیشترین خشونت فوتبال را در تاریخ خود داشته‌اند (عنبری، ۲۰۰۷).

در حال حاضر خشونت و آشوب مختص قاره اروپا نیست، بلکه در هر جایی که فوتبال شکل حرفه‌ای و تجاری به خود گرفته است، وجود دارد. حرفه‌ای شدن فوتبال و اهمیت سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی در آن، حساسیت بازی‌های فوتبال را بالا برده است، در نتیجه شماری از تماشاگران نیز به صورت حرفه‌ای و گروهی به انجام حرکات و اعمال خشن اقدام می‌کنند. رواج واژه‌هایی چون «هولیگان» (آشوب‌گر) در انگلستان، «رولیگان»^۲ (آرامش‌طلب) در دانمارک، (کله پستی^۳) در آلمان و ایتالیا، باراس براواس در آرژانتین گویای این امر است (دوک و کرولی^۴، ۱۹۹۶؛ آراچی^۵، ۱۹۹۴؛ مارش^۶، ۱۹۹۶).

الف) پارادایم زیست‌شناختی: نظریه‌های این رویکرد، خشونت و پرخاشگری را به مثابه جنبه غریزی رفتار انسانی تعریف می‌کنند که باید به گونه‌ای تخلیه شود.

1. Holigan
2. Roligan
3. Skin Head
4. Duke & Crolley
5. Archetti
6. Marsh

7. Baenninger

- وثوقی و خسروی‌نژاد (۲۰۰۹) در مقاله خود تحت عنوان "بررسی عوامل فرهنگی اجتماعی رفتار هیجانی تماشاگران فوتبال" اذعان داشتند که از نظر پاسخ‌گویان، رفتار غیراخلاقی مربیان، عملکرد نادرست مدیران باشگاه‌ها، عملکرد نادرست لیدرها، رفتار پرخاشگرانه افراد شرور، در افزایش رفتار خشونت‌آمیز تماشاگران مؤثر است. و همچنین قضاوت نادرست داور، شرایط بحران‌های سیاسی، و «عدم رضایت از وضعیت استادیوم و خدمات رفاهی آن» در افزایش رفتار خشونت‌آمیز تماشاگران مؤثر است. این پژوهش، متغیرهای فرهنگی و اجتماعی را به عنوان مهم‌ترین علل پرخاشگری معرفی کرد.
- غلامی و حیدری‌نژاد (۲۰۱۲) در مقاله خود تحت عنوان "شناسایی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در بین تماشاچیان تیم‌های فوتبال در خوزستان" تاخیر در شروع بازی، برگزاری بازی در هوای گرم، استفاده زیاد داور از کارت، بداخلاقی داور نسبت به بازیکنان، برگزاری بازی در روزهای غیر تعطیل، خشونت بازی، عملکرد ضعیف تیم مورد علاقه، حاشیه‌سازی مجلات و روزنامه‌ها را در بروز پرخاشگری در بین تماشاگران مؤثر می‌داند. جان‌بزرگی (۲۰۱۱) در مقاله خود با عنوان "عوامل روان‌شناختی مؤثر بر بروز رفتارهای تخریبی جمعی (موردکاوی تماشاگران فوتبال)" به نتایج زیر دست پیدا کرد: ۱- بین عزت نفس افراد و آمادگی برای انجام رفتارهای تخریبی رابطه معناداری وجود ندارد. ۲- بین پرخاشگری نهفته افراد و آمادگی آنان برای انجام رفتارهای تخریبی رابطه معناداری وجود دارد. ۳- بین احساس ناکامی افراد و آمادگی آنان برای انجام رفتارهای تخریبی رابطه معناداری وجود دارد. ۴- بین عدم اعتماد به مسئولین افراد و آمادگی آنان برای انجام رفتارهای تخریبی رابطه معناداری وجود دارد. ۵- بین نگرش ضد اجتماعی افراد و آمادگی آنان برای انجام رفتارهای تخریبی رابطه معناداری وجود دارد. ۶- بین احساس گمنامی افراد و آمادگی آنان برای انجام رفتارهای تخریبی رابطه معناداری وجود دارد.
- اسکندری و بجانی (۲۰۱۲) در مقاله‌ای با عنوان "مطالعه عوامل مؤثر بر بروز خشونت از دیدگاه تماشاگران تیم فوتبال تراکتورسازی تبریز ایران در فصل ۱۳۹۰-۱۳۹۱" به این نتیجه رسیدند که بین تعصبات فرهنگی، عوامل رسانه‌ای، وضعیت تیم، وضعیت مربی و بازیکنان، عوامل سخت‌افزاری ورزشگاه اعم از راه‌های مواصلاتی، آب‌خوری‌ها و دستشویی‌ها، عوامل نرم‌افزاری ورزشگاه از قبیل حضور و نحوه آرایش پلیس، تحریک لیدرها و رفتارهای دست اندرکاران ورزشگاه، مسائل داوری، مسائل فردی و شناختی بین عوامل مذکور و بروز خشونت رابطه معناداری وجود دارد (اسکندری و بجانی، ۲۰۱۲).
- مرادی، حسین‌نژاد و زمانی (۲۰۱۵) نیز در تحقیق خود با عنوان "ارتباط جهت‌گیری ورزشی با پرخاشگری ورزشکاران رشته‌های رزمی"، بین این دو متغیر ارتباط معناداری یافتند. همچنین، نتایج تحقیق آنها نشان داد مؤلفه بردگرایی با تمامی ابعاد پرخاشگری ورزشی ارتباط معناداری دارد.
- عباس زاده، سعادت‌ی، کبیری و عشایری (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان "بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر پرخاشگری در بین تماشاگران فوتبال" بدین نتیجه رسیدند که یکی از عوامل عمده و مؤثر در بروز این‌چنین رفتارهایی، عدم کنترل فضاهای استادیوم‌ها و بیرون از آن به خصوص از سوی نیروی انتظامی است.
- پورزرنگار (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی دلایل پرخاشگری تماشاگران فوتبال شهر رشت در ورزشگاه‌ها و ارائه راهکارهایی جهت کاهش آن" عوامل بروز پرخاشگری را این موارد معرفی می‌کند: اختلال و سوء کارکرد متغیرها و عواملی که بر فرآیند جامعه‌پذیری مؤثرند، سبب افزایش میزان گرایش افراد

ناشی از هویت می‌داند و در ادامه اظهار می‌کند، تحقیقات بین‌المللی قادر به استدلال فرضیه‌هایی‌اند که نشان می‌دهد، سیاست‌های تأثیرگذار هر کشور می‌تواند بر بروز چنین رفتارهایی تأثیرگذار باشد (دانینگ، ۲۰۰۰).

- رنجبری، علم و شجاعی (۲۰۱۹) در تحقیق خود با عنوان "فرا تحلیل خشونت ورزشی در پژوهش‌های ایرانی" بدین نتیجه رسیدند که حمایت تیمی، از هم‌گسیختگی خانواده، گروه همسالان، کنترل پلیسی، سابقه رفتار مجرمانه، عملکرد رسانه جمعی، ناکامی اجتماعی، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، نظارت اجتماعی، انسجام اجتماعی-تیمی، باورهای مذهبی و خرده فرهنگ قومی، اثر معناداری بر خشونت ورزشی دارد.

- اسپایج^۲ (۲۰۰۵) در مقاله خود با عنوان "ممانعت از اوباشیگری فوتبال یک رهیافت فرا ملی" اذعان داشت در سه قرن گذشته، اوباشیگری فوتبال یک نگرانی بین‌المللی عمده را ایجاد کرده که بیماری انگلیس خوانده می‌شده است و در ادامه به یک اضطراب عمومی و رسمی تبدیل شد. علی‌رغم همه تلاش و سرمایه‌گذاری‌های منابع در دهه‌های گذشته برای جلوگیری از این پدیده، همچنان اوباشیگری فوتبال ادامه دارد و گستره‌ای متنوع از این مشکل اجتماعی شکل گرفته است. اگر چه ساختار بین‌المللی و پاسخ‌های هماهنگ لازم است، اما استراتژی‌های جلوگیری‌کننده باید بر اساس فعالیت‌های محلی مستقر و طراحی شود، تا با نیازهای محلی هماهنگ باشد. جلوگیری از اوباشیگری فوتبال نیازمند تعهدات بلندمدت و ادامه‌دار نهادها و کارگزاران مختلف است که شامل باشگاه‌های محلی و اجتماعات طرفداران است.

به ارتکاب رفتار و حرکات پرخاش‌گرایانه ورزشی می‌شوند. برخی از این متغیرها مانند سازوکارهای کنترل و نظارت بر رفتار توسط والدین، تنش در محیط خانواده و ارتباط با بستگان و خویشاوندان دارای سابقه جرم، دلالت بر اهمیت نهاد خانواده و کارکرد آن در شکل‌گیری رفتارهای مذکور دارند.

- نژادسجادی، گودرزی و قهرمان تبریزی (۲۰۱۸) نیز در تحقیق خود که به منظور شناسایی عوامل بروز پرخاشگری در بازیکنان لیگ برتر فوتبال بانوان انجام شد، هفت عامل حاکم بر بازی، عوامل روانی و انگیزه‌های درونی، نتیجه‌گرایی، امکانات و شرایط استادیوم، گروه‌گرایی و الگوپذیری گروهی و نیز تماشاگران و داوری را به عنوان مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در بین بازیکنان لیگ برتر فوتبال بانوان شناسایی کردند.

- این در حالی است که در تحقیق آقایی و ملانوروزی (۲۰۱۹) که به منظور تحلیل جرم‌شناختی تئوری ناکامی-پرخاشگری در خشونت تماشاگران فوتبال انجام شد، بر غلبه خشونت در بعد کلامی تأکید کردند و عواملی نظیر ناکامی برای حضور در ورزشگاه، شکست تیم محبوب، قضاوت نامناسب داور و بازی نامناسب تیم محبوب در بروز خشونت تماشاگران فوتبال را مؤثر دانستند.

با توجه به نتایج حاصل از تحقیقات داخلی در زمینه موضوع پژوهش، در ذیل به پژوهش‌های انجام یافته در زمینه خشونت و اوباشیگری در میداين ورزشی، در سایر کشورها می‌پردازیم.

- دانینگ^۱ (۲۰۰۰) در مقاله خود با عنوان "به سوی فهم جامعه‌شناختی اوباشیگری در فوتبال به عنوان یک پدیده جهانی" اذعان دارد ویژگی‌های جامعه‌شناختی اوباشیگری فوتبال به عنوان یک پدیده جهانی است. او ریشه‌های اجتماعی اوباشیگری را

2. Spaaij

1. Dunning

انتشارات رسانه‌ای، در طول و پس از بازی، اشتباه داوران و رفتارهای منفی حریف می‌شود.

– هوسمان (۲۰۱۸)^۵ در مقاله‌ای با عنوان "درک نظری یکپارچه از پرخاشگری: یک نمایش کوتاه نظر کنونی در روان‌شناسی" نشان می‌دهد، پرخاشگری همیشه محصول رفتارهای شخصی و تعیین‌کننده‌های موقعیتی است. بنابراین تحقیقات آینده باید ادامه یابد تا مشخص شود چگونه ویژگی‌های شخصیتی و محیط ورزشی باعث رفتار تهاجمی می‌شوند.

– هیلارد و جانسون^۶ (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان "نگرش هواداران ورزشی و تمایل به انجام رفتارهای پرخاشگرانه" به این نتیجه رسیدند که شناخت تیم با تمایل به انجام اقدامات نامناسب پرخاشگری علیه مخالفان رابطه مثبت دارد؛ همچنین پرخاشگری باعث تمایل طرفداران به انجام اقدامات نامناسبی از رفتارهای پرخاشگرانه می‌شود. تحقیق اولیه در مورد شناخت تیم و تمایل طرفداران برای انجام رفتارهای پرخاشگرانه در سطوح مختلف ورزش، نشان داد بین کسانی که از یک تیم کالج پشتیبانی می‌کنند نسبت به یک تیم حرفه‌ای متفاوت است همچنین بین طرفداران تیم‌های ورزشی کالج و حرفه‌ای در مورد تمایل آنها برای انجام اقدامات نامشخص از پرخاشگری نسبت به حریف و تیم مورد علاقه خود، تفاوت وجود دارد.

– استرانگ، بیکر، پولارد و هافمن^۷ (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان "رفتارهای خشونت آمیز و ضد اجتماعی در رویدادهای فوتبال و عوامل وابسته به آن" عواملی که ممکن است رفتارهای خشونت آمیز و ضد اجتماعی در طرفداران فوتبال را به وجود آورد، این چنین معرفی می‌کنند:

۱- تأثیر الکل

– اندرسون و کارناگی^۱ (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان "تأثیرات بازی‌های ویدئویی ورزشی خشونت-آمیز بر پرخاشگری: آیا این مربوط به رقابت است یا محتوای خشن ویدئو" معتقدند که بازی کردن افراطی بازی‌های کامپیوتری احساسات پرخاشگری، ادراک پرخاشگری، رفتار پرخاشگرانه و تمایل به خشونت در ورزش را در آینده افزایش می‌دهد.

– آندریسن و کریسینسکا^۲ (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان "آیا رویدادهای ورزشی می‌توانند بر رفتار خودکشی تأثیر بگذارند؟" به این نتیجه رسیدند که وقایع ورزشی می‌تواند با توجه به سن بلوغ، جنسیت، وضعیت ازدواج افراد، مصرف مشروبات الکلی و مواد وابسته و جریان‌های وابسته به نتایج بازی‌ها (مساوی، پیروزی، شکست) به فساد و خودکشی افراد جامعه منجر شود.

– اُستوروسکی^۳ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان "استفاده از الکل و تأثیر آن بر پرخاشگری و رفتار خشونت‌آمیز در بین تماشاچیان ورزشی" اشاره می‌کند که با وجود توجه گسترده به موضوع خشونت، خشونت در مسابقات فوتبال، هنوز موضوعی است که باید بهتر درک شود. عوامل متعددی وجود دارد که ممکن است به‌طور بالقوه بر رفتار تأثیر بگذارد از جمله مصرف الکل، رقابت، موقعیت و شرایط جوی، ملاحظات اجتماعی و سیاسی و واکنش طرفداران برای بازی در زمین.

– کویان چوگلا، گاکتاس و دمیر^۴ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی اثر ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بر گرایش تماشاگران فوتبال به خشونت" نشان دادند علل اصلی گرایش طرفداران به رفتارهای خشونت‌آمیز قبل از بازی، مربوط به وقایع گذشته و

3. Anderson & Carnagey

4. Andriessen & Krysinska

1. Ostrowsky

2. Koyuncuoglu, Goktas & Demir

3. Huesman

4. Hilliard & Johnson

5. Strang, Baker, Pollard & Hofman

مختلفی از جمله نیاز به قدرت، درد و ناراحتی و ... را دارد (حاجی‌بیگی، ۲۰۰۶). امروزه در مسابقات فوتبال شاهد رفتار پرخاشگرانه بازیکنان در برابر بازیکنان دیگر، داور و همچنین رفتارهای مشابه در میان تماشاگران نسبت به بازیکنان، داور، امکان و تجهیزات ورزشی هستیم، به گونه‌ای که رفتارهای ناشایست ورزشکاران، تیم‌ها و تماشاگران به تیر اصلی اغلب برنامه‌ها و خبرهای ورزشی در بسیاری از کشورها تبدیل شده است (پاپاس^۱ و همکاران، ۲۰۰۴).

خشونت در فوتبال از ناحیه تماشاگران و برگزارکنندگان هر چه باشد یک نوع آسیب اجتماعی برای جامعه ورزشی است. ارزش‌های اجتماعی چون صور مختلف مذهبی، سنتی، وجدان جمع و ... می‌توانند تا حد زیادی دامنه ناهنجاری‌ها، خرابکاری و خشونت و آسیب‌های اجتماعی را محدودتر سازند. گاه گفته می‌شود اگر خشونت در فوتبال مانع این تفریح بی‌خطر شود، ضدارزش تلقی خواهد شد. میادین ورزشی ما عملاً با نداشتن کارکردهای تفریحی ماهیت خود را از دست می‌دهند و فقط اسکلت، میدان مسابقه باقی خواهد ماند (جهانفر، ۲۰۰۲).

با توجه به این‌که در ورزش همیشه از روحیه جوانمردی و اخلاق صحبت می‌شود، اما شاهد رفتارهای خشن و ناهنجار و مغایر با شئون انسانی در فوتبال هستیم. هر چقدر ورزش فوتبال مسیر رشد و پیشرفت را می‌پیماید، خشونت ورزشی هواداران هم به تیر آن در حال رشد است. این موضوع اهمیت تحقیق برای مدل‌سازی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری و ارائه راهکارها و شیوه‌های جلوگیری از آن را امری ضروری نشان می‌دهد.

با بررسی پژوهش‌های اشاره شده، بدین نتیجه می‌توان دست یافت که عوامل بسیار متنوعی بر بروز

۲- فاکتورهای روان‌شناختی داخلی و خارجی
۳- رقابت‌های ورزشی، که افزایش پرخاشگری در طرفداران را نشان داده است.

۴- عوامل اجتماعی و سیاسی مانند بیکاری، سرکوب عوامل دولتی و تنش‌های نژادی-ملیتی.

۵- عوامل فضایی، به‌ویژه با توجه به این‌که تعداد زیادی از طرفداران فوتبال ممکن است به شهر میزبان مسابقات فوتبال سفر کنند بدون این‌که قصد حضور در مسابقه را داشته باشند، اما در فضاهای عمومی و جایگاه تماشاچیان جمع خواهند شد.

۶- عوامل مرتبط با وضعیت و جو، روز، هفته‌ای که مسابقه برگزار می‌شود، محل مسابقه، زمان شروع، اندازه جمعیت و تعداد گروه‌های پشتیبانی حاضر.

۷- واکنش به بازی، به عنوان مثال عملکرد تیم در زمین و سبک بازی، و همچنین انتظارات طرفداران از تیم خود.

در میان رشته‌های مختلف ورزشی، فوتبال جایگاه برتری دارد و از جذابیت بیشتری برخوردار است. بدون شک فوتبال پرطرفدارترین و محبوب‌ترین ورزش در جهان به شمار می‌آید. فوتبال در کنار جذابیت‌هایش، حاشیه‌های منفی نیز دارد. حواشی منفی فوتبال نیز اوباشگری و اعمال پرخاشگرانه تماشاگران است که زمینه نامساعدی در ورزشگاه و اطراف آن فراهم ساخته و در قالب گروه‌های هوادار متعصب فوتبال نمایان شده است. وجود رفتارهای خشونت‌آمیز و تخریبی در ورزشگاه نشانه نبود سرمایه اجتماعی در عرصه تماشاگران و هواداری از باشگاه‌های ورزشی است.

به طور کلی تمام کسانی که به نحوی با ورزش سروکار دارند ناگزیر با پدیده پرخاشگری روبه‌رو می‌شوند. از آنجا که خشونت و پرخاشگری بخش جدایی‌ناپذیر فوتبال است؛ پس بروز رفتارهای پرخاشگرانه در مقاطع زمانی و مسابقات مختلف با شدت‌های کم یا زیاد قابل مشاهده است و علل

ای در قالب مدل، ارائه داده‌اند و مراحل و ابعاد مختلف فرایند بروز پرخاشگری در این مدل منطبق با نظریات موجود در زمینه پرخاشگری است، پژوهش حاضر مبنای نظری مطالعه خود را بر اساس مدل جامعی که شفیی و همکارانش به قرار ذیل مطرح نموده‌اند، قرار داده است.

این مدل نمایش ساده‌ای از ساختار مدیریت جمعیت و رفتار تماشاگران در فوتبال است و در حد خود قادر به تبیین کارکرد ساختارهای اساسی در زمینه کنترل رفتارهای ناپه‌نجا در محیط ورزشگاه‌های کشور است.

رفتارهای خشونت‌آمیز در عرصه‌های ورزشی در سراسر جهان تأثیرگذارند از جمله: عوامل شخصیتی ورزشکاران و تماشاچیان، عوامل اجتماعی، عوامل سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، عوامل مدیریتی و داوری در مسابقات ورزشی و جو فیزیکی مکان مسابقات.

پژوهش حاضر درصدد بررسی عوامل بروز واکنش‌های پرخاشگری از سوی هواداران تیم‌های فوتبال پرطرفدار استقلال و پرسپولیس برآمده است و به دنبال یافتن پاسخ برای چنین پرسش‌هایی است: برای جلوگیری از رفتارهای پرخاشگرانه در هواداران چه راه‌کارهایی لازم است؟ علی‌رغم محبوبیت تیم‌های استقلال و پرسپولیس چرا پژوهش‌های اندکی به موضوع پرخاشگری هواداران این دو تیم پرداخته‌اند؟

از طرفی دیگر در پژوهش‌هایی که انجام شده، عوامل بروز پرخاشگری در حوزه ورزش خصوصاً این دو تیم و سهم عوامل مؤثر بر آن شناسایی است؟ لذا در مطالعه حاضر هدف این است که

شکل ۱- مدل مفهومی پژوهش (براساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش، شفيعی و همکاران، ۱۳۹۵)

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی-توسعه‌ای و از نظر روش، توصیفی-تحلیلی است. بدین منظور از روش پیمایشی برای توصیف متغیرهای پژوهش و شناسایی آنها استفاده شده است.

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل تمامی هواداران استقلال و پرسپولیس بودند که تعداد دقیق آنها در دسترس نیست. طبق جدول مورگان ۳۸۴ نفر در نظر گرفته شد و داده‌های تحقیق در سال ۱۳۹۸ جمع‌آوری گردید. انتخاب دو تیم استقلال و پرسپولیس به عنوان جامعه آماری در تحقیق حاضر به دلیل پرطرفدار بودن این دو تیم در لیگ برتر فوتبال کشور و داشتن هواداران بسیار زیاد در سطح کشور بوده است. روش نمونه‌گیری تصادفی بود و پرسش‌نامه به صورت آنلاین در اختیار هواداران این تیم‌ها قرار

گرفته است. جهت گردآوری اطلاعات در این پژوهش از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده گردید. روش کتابخانه‌ای شامل مقالات، کتاب‌های مورد نیاز و شبکه جهانی اطلاعات است و در تمام مراحل پژوهش استفاده شده است و روش میدانی با استفاده از پرسش‌نامه آنلاین است. این پرسش‌نامه شامل ۷ سؤال جمعیت‌شناختی بود و طی آن علاقه‌مندی هواداران به هر کدام از دو تیم استقلال یا پرسپولیس و مدت هواداری، سن، تأهل، جنسیت، اشتغال و وضعیت تحصیلات نمونه‌های آماری تحقیق مورد بررسی قرار گرفت. سئوالات تخصصی تحقیق نیز شامل ۴۴ سؤال با طیف ۵ ارزشی لیکرت از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم بود. طی آن چهار مؤلفه عوامل مدیریتی، عوامل زمینه‌ای و عوامل عملکردی مورد سنجش قرار گرفتند. پرسش‌نامه شامل سه رویکرد است از جمله: الف) عوامل مدیریتی رویداد: ۱- سیستم

روش‌های آماری و شیوه تحلیل داده‌ها: جهت تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی به شرح زیر استفاده شد: پس از جمع‌آوری داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی شامل میانگین، انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی جهت گزارش نتایج استفاده شد. روش‌های آماری استنباطی نیز جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده، به کار گرفته شد. بدین منظور جهت بررسی طبیعی بودن توزیع داده‌ها از آزمون چولگی و کشیدگی استفاده گردید. در ادامه با استفاده از روش تحلیل عامل تأییدی، آلفای کرونباخ و روش آماری مدل‌سازی بررسی شد. تمامی روش‌های آماری توصیفی و استنباطی در نرم‌افزار نسخه اسمارت پی ال اس ۳ محاسبه گردید.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های مربوط به اطلاعات جمعیت شناختی:

و جو امنیتی ۲- مدیریت برگزاری و میزبانی ۳- کیفیت امکانات و خدمات ۴- مدیریت جمعیت و تردد. عوامل زمینه‌ای رویداد: ۱- جو رسانه‌ای و مداخلات ۲- زمینه فرهنگی و اجتماعی ۳- تعارض درون و بین تیمی ۴- نگرش و رفتار متقابل تیم‌ها. ج) عوامل عملکردی رویداد: ۱- عملکرد نسبی تیم‌ها ۲- جو بازی و اتفاقات ۳- عملکرد داوری و نظارت که اساس آن را شفيعی و همکاران (۲۰۱۵) تنظیم کرده و ضریب پایایی آن را در ورزش گرفته‌اند و تحلیل عامل اکتشافی آن صورت گرفته است و در این پژوهش، تحلیل عامل تأییدی آن انجام می‌گیرد. با توجه به این‌که در تحقیق حاضر فهرست کامل افراد جامعه مورد مطالعه در دسترس محققین نبوده است، لذا با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس و احتمالی به انتخاب نمونه تحقیق اقدام شد. پرسش نامه تحقیق به صورت آنلاین در گوگل فرم طراحی گردید و در بین هواداران باشگاه‌های استقلال و پرسپولیس در گروه‌های بزرگ مربوط به شبکه‌های اجتماعی مجازی توزیع گردید.

جدول ۱- ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه آماری

		پرسپولیس	استقلال		
وضعیت انتخاب تیم مورد علاقه	۶۰/۲ درصد (۲۳۳ نفر)	۳۹/۸ درصد (۱۵۴ نفر)			
جنسیت	مرد	زن			
	۵۸/۴ درصد	۴۱/۶ درصد			
تاهل	مجرد	متاهل			
	۶۸ درصد	۳۲ درصد			
اشتغال	شاغل	غیر شاغل			
	۳۸/۸ درصد	۶۱/۲ درصد			
سن	۱۹-۱۰ سال	۲۹-۲۰ سال	۳۹-۳۰ سال	۴۹-۴۰ سال	۵۰ سال به بالا
	۵/۴۳ درصد	۶۱/۷۶ درصد	۲۵/۳۲ درصد	۶/۲ درصد	۱/۲۹
سابقه هواداری	۱ تا ۳ سال	۳-۵ سال	۵-۸ سال	۸-۱۰ سال	بیشتر از ۱۰ سال

۱۱/۹ درصد	۵/۷ درصد	۷ درصد	۱۱/۴ درصد	۶۴/۱ درصد
تحصیلات	دیپلم و زیر دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس و بالاتر
۴/۱ درصد	۱۶/۸ درصد	۳۹/۸ درصد	۳۹/۳ درصد	

یافته‌های استنباطی پژوهش

جهت آزمون طبیعی بودن داده‌ها از چولگی و کشیدگی

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول شماره ۱، بیشترین فراوانی در هواداری از تیم‌ها از آن پرسپولیس با ۶۰/۲٪ از نمونه آماری پژوهش است. در مورد سن، بیشترین مقدار نمونه با فراوانی ۲۳۹ نفر مربوط به رده سنی ۲۰ تا ۲۹ سال است که ۶۱/۷۶ درصد افراد نمونه را تشکیل می‌دهد و کمترین آنها مربوط به ۵۰ سال به بالا ۱/۲۹ درصد بوده است. بیشترین فراوانی در بخش جنسیت مربوط به مردان با فراوانی ۲۲۶ نفر (۵۸/۴ درصد) و در بخش تأهل مربوط به افراد مجرد با فراوانی ۲۶۳ (۶۸ درصد) است. بیشترین مقدار نمونه با سابقه هواداری بیشتر از ۱۰ سال می‌باشند که ۶۴/۱ درصد افراد نمونه را تشکیل می‌دهد و کمترین آنها سابقه هواداری ۳ تا ۵ سال (۵/۷ درصد) بوده‌اند. جهت تأیید نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون چولگی و کشیدگی استفاده شد. نتایج این آزمون بیانگر نرمال بودن توزیع داده‌ها در بخش سئوالات تخصصی پژوهش است. اما با توجه به این‌که پرسش‌نامه به صورت آنلاین و با روش نمونه‌گیری در دسترس و احتمالی در بین جامعه تحقیق توزیع شد، احتمال بروز چنین نتایجی در بخش سئوالات جمعیت شناختی، غیرقابل اجتناب است. بیشترین نمونه آماری، دارای مدرک لیسانس بود و مدرک فوق لیسانس و بالاتر نیز نزدیک به این مقدار است و کمترین آن مربوط به مدرک دیپلم و زیردیپلم است. بیشترین فراوانی در بخش اشتغال مربوط به دانشجویان است و کمترین آن مربوط به افراد غیرشاغل است.

استفاده

شد.

جدول ۲- نتایج بررسی داده‌های آماری

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی
رویه مدیریتی رویداد	۳/۶۴	۰/۵۱۹	-۰/۸۸۳	-۰/۴۳۹
رویه عملکردی رویداد	۳/۶۱	۰/۵۱۵	-۰/۸۹۸	-۰/۲۱۹
رویه زمینه‌ای رویداد	۳/۷۲	۰/۵۲۷	-۰/۹۶۶	-۰/۲۱۷

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد مقادیر هریک از آماره‌های چولگی و کشیدگی در بازه مورد قبول (۲، -۲) قرار دارند و این نشان می‌دهد که توزیع داده‌ها طبیعی است.

روش آماری مورد استفاده در این پژوهش مدل حداقل مربعات جزئی (پی ال اس^۱) است که در دو مرحله انجام می‌شود. در اولین مرحله، بایستی مدل اندازه‌گیری از طریق تحلیل‌های روایی و پایایی و تحلیل عامل تأییدی بررسی شود و در دومین مرحله، بایستی مدل ساختاری به وسیله برآورد مسیر بین متغیرها و تعیین شاخص‌های برازش مدل بررسی شود (هالند^۲، ۱۹۹۹).

-
1. Partial Least Squares
 2. Hulland

جدول ۳- نتایج مربوط به تحلیل‌های روایی و پایایی و تحلیل عاملی تأییدی مؤلفه رویه مدیریتی رویداد

مؤلفه فرعی	گویه	بار عاملی	نتیجه اعتبار	میانگین واریانس	پایایی مرکب	ضریب پایایی	آلفای کرونباخ
جو امنیتی	سؤال ۱	۰/۸۷۲	مناسب	۰/۷۵۰	۰/۹۲۳	۰/۸۹۱	۰/۸۸۹
	سؤال ۲	۰/۸۳۶	مناسب				
	سؤال ۳	۰/۸۹۷	مناسب				
	سؤال ۴	۰/۸۵۸	مناسب				

ادامه جدول ۳- نتایج مربوط به تحلیل‌های روایی و پایایی و تحلیل عاملی تأییدی مؤلفه رویه مدیریتی

رویداد

مؤلفه فرعی	گویه	بار عاملی	نتیجه اعتبار	میانگین واریانس	پایایی مرکب	ضریب پایایی	آلفای کرونباخ
مدیریت جمعیت	سؤال ۱	۰/۷۹۱	مناسب	۰/۷۳۱	۰/۹۱۶	۰/۸۸۳	۰/۸۷۶
	سؤال ۲	۰/۸۹۹	مناسب				
	سؤال ۳	۰/۹۱۷	مناسب				
	سؤال ۴	۰/۸۰۸	مناسب				
وضعیت برگزاری	سؤال ۱	۰/۸۵۵	مناسب	۰/۷۲۴	۰/۹۲۹	۰/۹۰۶	۰/۹۰۵
	سؤال ۲	۰/۸۷۰	مناسب				
	سؤال ۳	۰/۸۲۹	مناسب				
	سؤال ۴	۰/۸۵۶	مناسب				
	سؤال ۵	۰/۸۴۴	مناسب				
امکانات و خدمات	سؤال ۱	۰/۸۹۹	مناسب	۰/۷۶۸	۰/۹۰۸	۰/۸۵۲	۰/۸۴۹
	سؤال ۲	۰/۸۴۷	مناسب				
	سؤال ۳	۰/۸۸۱	مناسب				

نیز از سه طریق بررسی ضرایب بارهای عاملی، ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی صورت گرفت).

تحلیل فوق، نشانگر ویژگی‌های روان‌سنجی پرسش نامه است (در تحقیق حاضر، به منظور بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری از سه معیار پایایی، روایی همگرا و روایی واگرا استفاده شده است. تحلیل پایایی

در این پژوهش برای تفسیر مقادیر بارهای عاملی، نگرش فورنل و لارکر^۱ (۱۹۸۱) مورد استفاده قرار گرفت. نتایج جدول فوق نشان داد بارهای عاملی تمامی گویه‌ها بیشتر از ۰/۷ می‌باشند و بنابراین اعتبار مناسبی دارند. از سوی دیگر، داده‌های جدول مذکور نشان می‌دهد پایایی مرکب برای همه متغیرها بزرگتر از ۰/۸ و میانگین واریانس برای تمام متغیرها بزرگتر از ۰/۵ است که این مقادیر، اعتبار همگرایی نسبتاً بالایی را نشان می‌دهند. با توجه به مناسب بودن اعتبار تمامی گویه‌های پرسش‌نامه، تمامی آن‌ها گویه در تحلیل مدل نهایی تحقیق وارد شده‌اند.

1. Fornell & Larcker

جدول ۴- نتایج مربوط به تحلیل‌های روایی و پایایی و تحلیل عاملی تأییدی رویه عملکردی رویداد

مؤلفه فرعی	گویه	بار عاملی	نتیجه اعتبار	میانگین واریانس	پایایی مرکب	ضریب پایایی	آلفای کرونباخ
عملکرد داوری	سؤال ۱	۰/۸۷۵	مناسب	۰/۷۳۴	۰/۹۳۲	۰/۹۱۳	۰/۹۱۰
	سؤال ۲	۰/۸۷۲	مناسب				
	سؤال ۳	۰/۸۷۴	مناسب				
	سؤال ۴	۰/۸۱۹	مناسب				
	سؤال ۵	۰/۸۴۳	مناسب				
عملکرد تیم‌ها	سؤال ۱	۰/۸۳۹	مناسب	۰/۷۳۹	۰/۹۱۹	۰/۸۸۳	۰/۸۸۲
	سؤال ۲	۰/۸۹۴	مناسب				
	سؤال ۳	۰/۸۴۸	مناسب				
	سؤال ۴	۰/۸۵۶	مناسب				
عوامل فنی	سؤال ۱	۰/۷۳۳	مناسب	۰/۷۰۸	۰/۹۲۴	۰/۹۰۱	۰/۸۹۵
	سؤال ۲	۰/۸۳۲	مناسب				
	سؤال ۳	۰/۸۸۷	مناسب				
	سؤال ۴	۰/۸۹۷	مناسب				
	سؤال ۵	۰/۸۴۹	مناسب				

نتایج جدول فوق نشان داد بارهای عاملی تمامی گویه‌ها بیشتر از ۰/۷ می‌باشند و بنابراین اعتبار مناسبی دارند. از سوی دیگر، داده‌های جدول مذکور نشان می‌دهد که پایایی مرکب برای همه متغیرها بزرگتر از ۰/۸ و میانگین واریانس نیز برای تمام متغیرها بزرگتر از ۰/۵ است که این مقادیر، اعتبار همگرایی نسبتاً بالایی را نشان می‌دهند. با توجه به مناسب بودن اعتبار تمامی گویه‌های پرسش‌نامه، تمامی آنها گویه در تحلیل مدل نهایی تحقیق وارد شده‌اند.

جدول ۵- نتایج مربوط به تحلیل‌های روایی و پایایی و تحلیل عاملی تأییدی مؤلفه رویه زمینه‌ای رویداد

مؤلفه فرعی	گویه	بار عاملی	نتیجه اعتبار	میانگین واریانس	پایایی مرکب	ضریب پایایی	آلفای کرونباخ
زمینه اجتماعی	سؤال ۱	۰/۷۷۷	مناسب	۰/۶۱۷	۰/۸۸۹	۰/۸۵۰	۰/۸۴۴
	سؤال ۲	۰/۷۸۸	مناسب				
	سؤال ۳	۰/۸۳۶	مناسب				
	سؤال ۴	۰/۸۲۱	مناسب				
	سؤال ۵	۰/۶۹۸	مناسب				

سؤال ۱	۰/۸۹۷	مناسب			
سؤال ۲	۰/۸۷۴	مناسب	۰/۷۱۴	۰/۸۶۹	۰/۸۶۶
سؤال ۳	۰/۸۱۹	مناسب			
سؤال ۴	۰/۷۸۷	مناسب			

ادامه جدول ۵- نتایج مربوط به تحلیل‌های روایی و پایایی و تحلیل عاملی تأییدی مؤلفه رویه زمینه‌ای

رویداد

مؤلفه فرعی	گویه	بار عاملی	نتیجه اعتبار	میانگین واریانس	پایایی مرکب	ضریب پایایی	آلفای کرونباخ
تعارض تیم‌ها	سؤال ۱	۰/۷۷۷	مناسب	۰/۶۸۸	۰/۸۶۸	۰/۷۷۳	۰/۷۷۲
	سؤال ۲	۰/۸۶۲	مناسب				
	سؤال ۳	۰/۸۴۶	مناسب				
جو رسانه‌ای	سؤال ۱	۰/۸۸۷	مناسب	۰/۷۹۵	۰/۹۴۰	۰/۹۱۵	۰/۹۱۴
	سؤال ۲	۰/۹۱۶	مناسب				
	سؤال ۳	۰/۸۷۱	مناسب				
	سؤال ۴	۰/۸۹۲	مناسب				

نتایج جدول فوق نشان داد بارهای عاملی تمامی گویه‌ها بیشتر از ۰/۷ می‌باشند و بنابراین اعتبار مناسبی دارند. از سوی دیگر، داده‌های جدول مذکور نشان می‌دهد پایایی مرکب برای همه متغیرها بزرگتر از ۰/۸ و میانگین واریانس نیز برای تمام متغیرها بزرگتر

جدول ۶- نتایج مربوط به تحلیل‌های روایی و پایایی تحلیل عاملی مرتبه دوم

مؤلفه	تعداد سوالات	میانگین واریانس	پایایی مرکب	ضریب پایایی	آلفای کرونباخ
رویه مدیریتی رویداد	۱۶	۰/۶۱۴	۰/۹۶۲	۰/۹۵۹	۰/۹۵۸
رویه عملکردی رویداد	۱۴	۰/۶۳۸	۰/۹۶۱	۰/۹۵۷	۰/۹۵۶
رویه زمینه‌ای رویداد	۱۶	۰/۵۵۷	۰/۹۵۲	۰/۹۴۸	۰/۹۴۶

بررسی جدول فوق نشان می‌دهد شاخص‌های مورد نظر در پژوهش حاضر از اعتبار بالایی برخوردار هستند. بدین صورت که آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷؛ ضریب پایایی بالاتر از ۰/۷، پایایی مرکب بالاتر از

جدول ۷- نتایج مربوط به تحلیل‌های روایی و پایایی مدل نهایی تحقیق

مؤلفه	تعداد سوالات	میانگین واریانس	پایایی مرکب	ضریب پایایی	آلفای کرونباخ
-------	--------------	-----------------	-------------	-------------	---------------

عوامل اثرگذار بر پرخاشگری	۴۶	۰/۵۲۳	۰/۹۸۰	۰/۹۸۰	۰/۹۷۹
------------------------------	----	-------	-------	-------	-------

بررسی شاخص‌های مدل نهایی پژوهش نیز نشان از مدل به گزارش نتایج تحلیل عامل می‌پردازیم. اعتبار بالای مدل دارد. در نتیجه با توجه به تأیید

جدول ۸- مقادیر ضریب مسیر و آماره تی فرضیه‌های مرتبط با مسیرهای مدل تحقیق

رابطه	ضریب مسیر	آماره تی	معناداری	نتیجه
رویه مدیریتی رویداد ←	۰/۹۳۷	۹۴/۸۹۵	۰/۰۰۱	تأیید
رویه عملکردی رویداد ← پرخاشگری	۰/۹۱۹	۷۸/۸۴۰	۰/۰۰۱	تأیید
رویه زمینه‌ای رویداد ←	۰/۹۳۹	۱۰۳/۵۷۹	۰/۰۰۱	تأیید

باید توجه داشت اعداد فقط صحت رابطه را نشان می‌دهند و شدت رابطه بین متغیرها را نمی‌توان با آن سنجید. برای فهمیدن شدت رابطه و مقایسه آن با دیگر رابطه‌ها (رابطه‌های موجود در مدل) از ضریب استاندارد شده می‌توان استفاده کرد. با توجه به الگوی تفسیری در مدل‌سازی معادلات ساختاری و از آنجایی که مقدار آماره تی مربوط یک مسیر از ۱/۹۶ بزرگتر باشد می‌توان گفت که مسیر مربوطه در سطح ۹۵ درصد معنادار است بنابراین تمامی فرضیه‌های مورد بررسی در پژوهش حاضر تأیید می‌گردد.

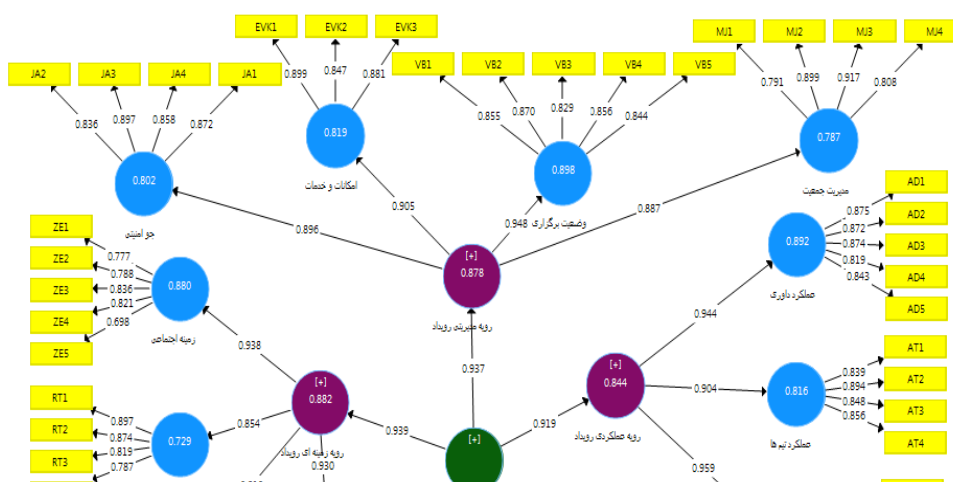
برای بررسی برازش مدل ساختاری پژوهش از چندین معیار استفاده می‌شود که اولین و اساسی‌ترین معیار، آماره تی است. ابتدایی‌ترین معیار برای سنجش رابطه بین متغیر در مدل (بخش ساختاری)، اعداد معناداری تی است. در صورتی که مقدار این اعداد از ۱/۹۶ بیشتر شود، نشان از صحت رابطه بین متغیرها و در نتیجه تأیید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۰/۹۵ است. همچنین مقدار معناداری نیز به همان موضوع اشاره می‌کند و اگر کمتر از ۰/۰۵ باشد رابطه بین متغیرها را در سطح اطمینان ۰/۹۵ می‌پذیرد، البته

جدول ۹- مقادیر شاخص‌های برازش برای متغیرهای مدل تحقیق

متغیر	تناسب پیش‌بین	ضریب تعیین	شاخص ریشه میانگین مربعات باقی-مانده استاندارد شده
رویه مدیریتی رویداد	۰/۵۰۱	۰/۸۷۸	۰/۰۹۵
رویه زمینه‌ای رویداد	۰/۴۵۶	۰/۸۴۴	
		۰/۸۸۲	

کیفیت مناسب مدل آزمون شده است. در ادامه تصویر مدل آزمون شده تحقیق به همراه ضریب مسیر به-دست آمده برای تمامی مسیرهای مدل در قالب شکل ۱ و ۲، مشخص گردیده است.

با توجه به اطلاعات جدول ۹، مقادیر به دست آمده برای شاخص G^2 بیشتر از ۰/۳۵ (قوی) است. همچنین مقادیر R^2 در محدوده قوی قرار دارد و مقدار $SRMR$ نیز کمتر از ۰/۱ است که نشان‌دهنده

شکل ۲- مدل نهایی پژوهش در حالت ضریب مسیر و بارهای عاملی

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، توصیف وضعیت عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری هواداران باشگاه‌های استقلال و پرسپولیس، همچنین مدل عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری هواداران باشگاه‌های تحت بررسی به قرار ذیل تبیین می‌گردد.

توصیف وضعیت عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری هواداران باشگاه استقلال:

- نتایج حاصل نشان داد عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در هواداران باشگاه استقلال با تمامی مؤلفه‌ها و ابعاد آن در سطح ۵/۰٪ معنادار است و در وضعیت مناسبی قرار دارد. با توجه به نتایج پژوهش حاضر، بیشتر هواداران تیم استقلال در رده سنی ۲۰-۲۹ سال، مجرد، دارای مدرک لیسانس، دانشجو هستند. بدیهی است چون پرخاشگری یک پدیده اجتماعی است و جوانان کشور ما به علت شور و

هیجان جوانی که دارند مکان مناسبی برای تخلیه انرژی خود نیافته‌اند و اگر این انرژی به شکل مناسبی خارج نشود به صورت‌های منفی بروز می‌کند و در بعضی موارد خسارات جانی و مالی در پی دارد. از آنجایی که در فوتبال این بستر برای‌شان فراهم می‌شود هیجان‌ات و احساسات خود را در ورزشگاه‌ها به شکل نادرستی نشان می‌دهند. با نظریه تخلیه انرژی و غرایز همخوانی دارد. نتایج این هدف با نتایج همتی نژاد و همکاران (۲۰۰۱)، نحوه داوری، شکست و ناکامی تیم، رفتار ورزشکاران تیم مقابل، حساسیت رقابت همسو است. نتایج پژوهش شفیع‌ی و همکاران (۲۰۱۵)، غلامی و حیدری نژاد (۲۰۱۲)، نحوه داوری، شکست و ناکامی تیم، رفتار ورزشکاران تیم مقابل، حساسیت رقابت، تأخیر در شروع بازی، برگزاری بازی در هوای گرم، استفاده زیاد داور از کارت، بداخلاقی داور نسبت به بازیکنان، برگزاری بازی در روزهای غیر تعطیل، خشونت بازی،

عملکرد ضعیف تیم مورد علاقه، حاشیه‌سازی مجلات و روزنامه‌ها با نتایج تحقیق همخوانی دارد. در تحقیقات خارجی، با نتایج پژوهش اندرسون (۲۰۰۹)، سن بلوغ، جنسیت، وضعیت ازدواج افراد، نتایج مسابقه همسو است.

توصیف وضعیت عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری هواداران باشگاه پرسپولیس

نتایج نشان داد عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در هواداران باشگاه پرسپولیس، با تمامی مؤلفه‌ها و ابعاد آن در سطح ۰/۰۵ معنادار بوده است و در وضعیت مناسبی قرار دارد. نتایج پژوهش حاضر نشان داد بیشتر هواداران تیم پرسپولیس در رده سنی ۲۰-۲۹ سال، مجرد، دارای مدرک لیسانس و دانشجوی هستند. نوجوانان و جوانان نیروی فعال و پویای جامعه هستند و نمی‌توان این جمعیت فعال را نادیده گرفت. بنابراین باید نگرش‌ها، ویژگی‌ها، مشکلات، مسائل و خواست‌های آنان را شناخت و راه ارتباط و رفتار صحیح با آنها را پیدا و بازنگری نمود. کم‌توجهی در رسیدگی به پرخاشگری در نوجوانان و جوانان باعث ارتباط ناسالم در بین افراد جامعه می‌شود و بر کیفیت زندگی افراد لطمه می‌رساند. محمد کاظمی و همکاران (۲۰۰۷) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی علل آشوب تماشاگران فوتبال پس از شهرآورد بزرگ ایران (از دیدگاه تماشاگران)" به این نتایج دست یافتند. افرادی که در پایگاه اقتصادی - اجتماعی ضعیف یا تحصیلات کم با شغل نامناسب دارند خشونت در آنها بیشتر است. افراد مجرد پتانسیل خشونت را بیش از دیگران دارا هستند، همچنین بر اساس نظریه‌های روان‌شناسی، دوران جوانی، دوران هیجان‌جویی و تنوع‌طلبی است که به بروز رفتارهای پرخطر و بی‌باکانه منجر می‌شود. جوانان به دلیل برخورداری از انرژی سرشار جسمانی و روانی، آمادگی بسیار زیادی برای دست زدن به کارهای عجیب و نامعقول دارند. رسانه‌ها نقش مهمی در بروز احساسات هواداران و تماشاگران ورزشی دارند.

آنها با حاشیه‌سازی می‌توانند یک خبر را خیلی جنجالی یا موضوعی ساده گزارش کنند. بنابراین در بروز رفتارهای خشونت آمیز نباید نقش رسانه‌ها را دست کم گرفت. زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی بستری برای بروز پرخاشگری هستند. سابقه تنش و رفتارهای مجرمانه هواداران در بروز رفتارهای پرخاشگراییانه مؤثر است و جو ورزشگاه این امکان را برای آنها فراهم می‌کند. تعارض درون و بین تیمی، نگرش و رفتار متقابل تیم‌ها، عملکرد داوری و جو بازی همه این موارد در بروز پرخاشگری مؤثرند. با نتایج پژوهش همتی نژاد و همکاران (۲۰۰۱)، غلامی و حیدری‌نژاد (۲۰۱۲)، رضانی‌نژاد و همکاران (۲۰۱۲)، خدادادی و همکاران (۲۰۱۳)، موحد و همکاران (۲۰۱۵)، شفیعی و همکاران (۲۰۱۵). در پژوهش‌های خارجی با نتایج اندرسون (۲۰۰۹)، اندرسون و همکاران (۲۰۰۲)، ویژگی‌های شخصیتی، جنسیت، باورها، نگرش‌ها، ارزش‌ها، همسو است.

مدل عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری هواداران باشگاه‌های استقلال و پرسپولیس

مدل عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری تماشاگران فوتبال باشگاه‌های استقلال و پرسپولیس، بیشترین سهم از آن عامل رویه زمینه‌ای رویداد با ضریب مسیر ۰/۹۳۹ و کم‌ترین سهم از آن عامل رویه عملکردی با ضریب مسیر ۰/۹۱۹ است. عوامل زمینه‌ای شامل (رسانه، زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، تعارض تیم‌ها، رفتار تیم) می‌شود. گاهی رسانه‌ها با حاشیه‌پراکنی و جنجال‌آفرینی یک موضوع ساده را به مشکلی بزرگ تبدیل می‌کنند و باعث بروز پرخاشگری هواداران می‌شوند. طرفداران یک تیم خود را در برد و باخت تیم سهیم می‌دانند و با توجه به اهمیت مسابقه، پرخاشگری هواداران نمود پیدا می‌کند. در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی عواملی مانند سابقه رفتار مجرمانه، وضعیت اقتصادی، از هم گسیختگی خانواده، تماشای فیلم‌های خشونت آمیز بحران‌ها و

فرهنگ‌سازی به ارائه الگوهای رفتاری مناسب به نوجوانان و جوانان مبادرت کنند.

- عوامل زمینه‌ای رویداد (جو رسانه‌ای، زمینه اجتماعی و فرهنگی، تعارض درون و بین تیمی، رفتار متقابل تیم‌ها) به عنوان تأثیرگذارترین عامل در بروز پرخاشگری هواداران دو تیم استقلال و پرسپولیس شناخته شد. با توجه به این موضوع پیشنهاد می‌شود از مدارس، آموزش اصول و قوانین رفتن به ورزشگاه را به دانش‌آموزان بیاموزیم.

- براساس نتایج پژوهش بیشترین آمار رفتارهای خشونت‌آمیز در رده سنی ۲۰-۲۹ سال است. بنابراین توصیه می‌شود "کنترل هیجان و مدیریت استرس" در عناوین آموزشی وزارت آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها، وزارت ورزش، فدراسیون و باشگاه‌ها قرار گیرد.

- از جمله عوامل دیگری که در بروز پرخاشگری هواداران مؤثر است، نامناسب بودن امکانات خدماتی و رفاهی در ورزشگاه‌ها است. پیشنهاد می‌شود امکانات رفاهی (سرویس‌های بهداشتی، عرضه مواد غذایی، نصب آب سردکن و افزایش ورودی‌ها و خروجی‌ها در ورزشگاه‌ها) فراهم گردد.

- نحوه داوری عاملی مؤثر در بروز رفتارهای پرخاشگرانه هواداران و تماشاگران در حین مسابقه است. بنابراین می‌توان با افزایش سطح دانش داوری، بالا بردن کیفیت عملکرد داوران و انتخاب داوران با تجربه برای قضاوت مسابقات باشگاه‌های پرتطرفدار، از ایجاد نارضایتی و پرخاشگری هواداران جلوگیری کرد.

- رسانه‌ها در بروز پرخاشگری هواداران مؤثرند. بنابراین پیشنهاد می‌شود نظام‌نامه‌ای تهیه شود تا رسانه‌ها براساس آن به انتشار اخبار بپردازند و برای رسانه‌هایی که بدون اجازه از باشگاه‌ها اقدام به منتشر کردن خبرهای جنجالی می‌کنند پیگرد قانونی اعمال شود.

وقایع زندگی فردی می‌تواند منجر به بروز رفتارهای خشونت‌آمیز گردد. با توجه به تحقیقات انجام گرفته، وضعیت اقتصادی ضعیف، عاملی مؤثر در بروز پرخاشگری است. عوامل مذکور هرکدام به نوعی در بروز پرخاشگری تأثیر دارند و به این دلیل عوامل زمینه‌ای بیشترین بار عاملی را در بروز پرخاشگری دارند. گاهی اشتباهات داوری در دقایق حساس بازی، تشخیص درست وقایع بازی حین مسابقه، هواداران را بر می‌انگیزاند. نتایج این پژوهش با شفيعی همکاران (۲۰۱۵) همخوانی دارد.

از آن‌جایی که هدف از این پژوهش مدل‌سازی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در میان هواداران باشگاه‌های فوتبال استقلال و پرسپولیس تهران بود، ساختار شناسایی شده از رویه‌های زمینه‌ساز بروز پرخاشگری شامل سه رویه اصلی مدیریتی (امنیت، برگزاری، امکانات و تردد)، رویه زمینه‌ای (رسانه، فرهنگ، تعارض و رفتار) و رویه عملکردی (تیم‌ها، داوری و مدیریت) بود. با توجه به نتایج این پژوهش که جهت طبیعی بودن داده‌ها از چولگی و کشیدگی استفاده شده عوامل زمینه‌ای رویداد، بیشترین بار عاملی را با میانگین (۳/۷۲) در بروز پرخاشگری داشته‌اند. پس از آن عوامل مدیریتی بار عاملی با میانگین (۳/۶۴) در بروز پرخاشگری تأثیر داشته است. عوامل رویه عملکردی، کمترین بار عاملی را با میانگین (۳/۶۱) در بروز پرخاشگری داشته‌اند.

با توجه به نتایج این پژوهش، پیشنهادات ذیل برای پیشگیری از رفتارهای خشونت‌آمیز در عرصه‌های فوتبال کشور پیشنهاد می‌گردد:

- سازمان‌ها و نهادهایی مانند باشگاه‌های ورزشی، فدراسیون فوتبال، نیروی انتظامی، وزارت آموزش و پرورش، مراکز آموزش عالی و دانشگاه‌ها، رسانه‌ها و مطبوعات ورزشی که بر روی رفتار هواداران و تماشاگران اثرگذاری بیشتری دارند باید در چارچوب ارتباط متقابل و تعاملی با یکدیگر از طریق تبلیغات و

این مشکل بلیط مسابقات به صورت الکترونیکی توزیع شود.

- از آنجایی که سابقه درگیری و نزاع بین هواداران دو تیم وجود دارد و عاملی اثرگذار در بروز پرخاشگری است، پیشنهاد می‌شود برای کاهش و پیشگیری از رفتارهای خشونت آمیز در ورزشگاه با افراد خاطی برخورد جدی شود و جریمه‌های شخصی و باشگاهی تشدید شود.

- با توجه به گسترش پرخاشگری در فوتبال، پیشنهاد می‌شود فدراسیون فوتبال و باشگاه‌ها علاوه بر بالا بردن کیفیت تیم‌ها، بیشتر بر روی بازی جوانمردانه و رعایت اخلاق تأکید کنند.

- نظارت و کنترل شدید از سوی فدراسیون فوتبال بر انعقاد قرارداد بازیکنان صورت گیرد.

- کمبود صندلی در ورزشگاه عاملی مؤثر بر بروز پرخاشگری است. بنابراین توصیه می‌شود با شماره گذاری صندلی‌های ورزشگاه گامی در جهت کاهش پرخاشگری هواداران برداشت.

- با پخش برنامه‌های آموزشی مناسب برای هواداران تیم‌ها در شبکه‌های آموزشی و اجتماعی می‌توان تا حدی از بروز پرخاشگری پیشگیری کرد. برای تأثیرگذاری بیشتر پیام‌های آموزشی، پیشنهاد می‌شود از چهره‌های محبوب و پرطرفدار تیم‌های فوتبال استفاده شود.

- از آنجا که افزایش بهای بلیط مسابقات ورزشی برای هواداران و تماشاگران به عنوان یک عامل اثرگذار در بروز پرخاشگری شناخته شد، پیشنهاد می‌شود برای حل

منابع

1. Abbaszadeh, M., Saadati, M., Kabiri, A., Ashayeri, T. (2017). Sociological study of the factors affecting aggression among football spectators. *Quarterly Journal of Social Order Research*, 9(4), 35-70. (Persian).
2. Aghayie, M., Molanorouzi, K. (2019). Criminological Analysis of Failure Theory - Aggression in the Violence of Football Spectators, *Sport Psychology studies*, 7 (26), 151-166. (Persian).
3. Anbari, M. (2007). Investigating the group and subcultural factors affecting the violence of football spectators. *Quarterly Journal of the Iranian Association for Cultural Studies and Communication*. (Persian).
4. Anderson, C. A., & Carnagey, N. L. (2009). Causal effects of violent sports video games on aggression: Is it competitiveness or violent content, *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(4), 731-739.
5. Andriessen, K., & Kryszinska, K. (2009). Can sports events affect suicidal behavior? A review of the literature and implications for prevention. *Crisis*, 30(3), 144-152.
6. Archetti, E. P., & Romero, A. G. (1994). Death and violence in Argentinian football. *Football, violence and social identity*, 37-72.
7. Baenninger, R. (Ed.). (1991). Targets of violence and aggression. *Elsevier*, 76, 443-460.
8. Duke, V., & Crolley, L. (1996). Football spectator behaviour in Argentina: A case of separate evolution. *The Sociological Review*, 44(2), 272-293.
9. Dunning, E. (2000). Towards a sociological understanding of football hooliganism as a world phenomenon. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 8(2), 141-162.

10. Eskandari, H & Bejani, A. (2012). Study of Factors Affecting Violence from the Perspective of Spectators of Tabriz Tractor Manufacturing Football Team in the 2011-2012 Season of the Iranian Premier League, The First National Conference on Physical Education and Sports Sciences, Najafabad, Islamic Azad University, Najafabad Branch. (Persian).
11. Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of marketing research*, 18(1), 39-50.
12. Gholami, S., Heydarinejad, S. (2012). Identification of factors of aggression incidence among football spectators in Khuzestan. *Sports Management Studies*, 28, 121-134. (Persian).
13. Haji Beygi, M. R., Masoodi, A. R. (2006). Violence and aggression in football and ways to control it, *Security Quarterly*, 5(1), 73-116. (Persian).
14. Hilliard, R. C., & Johnson, C. G. (2018). Sport Fan Attitudes and Willingness to Commit Aggressive Acts. *Journal of Sport Behavior*, 41(3).
15. Huesmann, L. R. (2018). An integrative theoretical understanding of aggression: a brief exposition. *Current opinion in psychology*, 19, 119-124.
16. Hulland, J. (1999). Use of partial least squares (PLS) in strategic management research: A review of four recent studies. *Strategic management journal*, 20(2), 195-204.
17. Jahanfar, M. (2002). Violence in football is preventable, *Social Sciences Letter*, 19(19), 37-68. (Persian).
18. Jan Bozorgi, E. (2011). Factors of Social Security Studies, *Quarterly Journal of Social Security Studies*, 2(27), 121-143. (Persian).
19. Khodadadi, M. R., Yousefi, S., Rezaei, S., Jamal, A. (2013). Sociological Factors of Violence and Aggression among Football Spectators (from Tabriz Football Spectators Point of View), *Strategic Studies On Youth and Sports*, 23, 147. (Persian).
20. Koyuncuoglu, K., Goktas, Z., & Demir, E. (2014). Effects of the socio-economic-cultural structure of football spectators on the tendency towards violence (Manisaspor case). *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 16(2), 41-49.
21. Mansourzadeh, A. (2008). *Study of the factors affecting the incidence of aggression in spectators, players and coaches of Sepahan and Zobahan Isfahan football teams*. M.Sc. Thesis, Faculty of Physical Education, Isfahan University. (Persian).
22. Marsh, P., Fox, K., Carnibella, G., McCann, J., & Marsh, J. (1996). Football violence and hooliganism in Europe. The Amsterdam Group.
23. Mohammad Kazemi, R. Sheikh, M., Shahbazi, M., Rasekh, N. (2007). Investigation of the causes of football spectator riots after the great Derby of Iran (from the spectators' point of view). *Research in sports sciences*, 5(17), 101-114. (Persian).
24. Movahed, M. A., Foroughipour, H., Sabounchi, R. (2015). "Assessing the role of the media in the occurrence of abnormal behaviors of football spectators". *International Conference on Management, Economics and Humanities*. (Persian).
25. Moradi, J., Hosain Nezhad, A., Zamani, SH. (2015). Relationship between Sport Orientation and Aggression of Martial Arts Athletes, *Sport Sychology studies*, 4 (14), 17-28.
26. Nejhadi Sajadi, A., Goderi, R., GhahremanTabrizi, K. (2018). Identifying Factors Affecting Aggression among Iranian Female Premier League Football Players, *Sport Sychology studies*, 7 (24), 17-34. (Persian).

27. Ostrowsky, M. K. (2014). The social psychology of alcohol use and violent behavior among sports spectators. *Aggression and violent behavior*, 19(4), 303-310.
28. Pappas, N. T., McKenry, P. C., & Catlett, B. S. (2004). Athlete aggression on the rink and off the ice: Athlete violence and aggression in hockey and interpersonal relationships. *Men and Masculinities*, 6(3), 291-312.
29. Pourzarangar, J. (2018). Investigating the reasons for the aggression of Rasht football spectators in stadiums and providing solutions to reduce it. *Journal of Modern Management Approaches to Management and Accounting*, 5, 80-88. (Persian).
30. Rahmaninia, F., Salehi, S., Kialashaki, R., & Hemmatinejad, M. (2001). Study of Aggression Factors in Sports Fields from the Perspective of Athletes, Spectators and Physical Education Specialists. *Olympic Quarterly*, 8(3-4), 39-46. (Persian).
31. Ramezani Nejad, R., Rahmati, M. M., Azadan, M., Hemmatinejad, Mehrali. (2012). Factor analysis of variables in the occurrence of aggression in spectators from the perspective of Iranian football referees. *Sports Management Studies*, 3, 214-201. (Persian).
32. Ranjbari, Sheyda, Alam, Zahra, Shojaee, Vahid, (2019), "Meta-analysis of sport violence in Iranian Reseaches", *Sport Sychology studies*, 28, 179-92. (Persian).
33. Shafiee, Sh., Dastum, S., Abdali, H., Afrozeh, H. (2015). Presenting a process model of aggression and its control framework in football spectators. *New Approaches in Sports Management*, 4(14), 67-51. (Persian).
34. Spaaij, R. (2005). The prevention of football hooliganism: A transnational perspective. In *Actas del X Congreso Internacional de Historia del Deporte*. Seville: CESH. pp. 1-10.
35. Strang, L., Baker, G., Pollard, J., & Hofman, J. (2018). *Violent and Antisocial Behaviours at Football Events and Factors Associated with these Behaviours*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. RR-2580-QAT. As of, 21.
36. Vosoughi, M., Khosravi Nejad, S. M. (2009) Study of socio-cultural factors of emotional behavior of football spectators. *Journal of Social Sciences*, 3(1), 78-59. (Persian).

ارجاع دهی

بخشی‌زاده، سعیده؛ اتقیا، ناهید؛ و مختاری‌دینانی، مریم. (۱۳۹۹). مدل‌سازی عوامل مؤثر بر بروز پرخاشگری در میان هواداران باشگاه‌های فوتبال استقلال و پرسپولیس تهران. *مطالعات روان‌شناسی ورزشی*، ۹(۳۴)، ۲۸۳-۳۰۴. شناسه دیجیتال: 10.22089/spsyj.2020.9474.2043

Bakhshizadeh, S; Atghia, N; & Mokhtari Dinani, M. (2021). Modeling of Effective Factors on Aggression between Esteghlal and Perspolis Fans. *Sport Psychology Studies*, 9(34), 283-304. In Persian. DOI: 10.22089/spsyj.2020.9474.2043

